

Грибан Г.П.,
доктор педагогічних наук, професор
Житомирський державний університет імені
Івана Франка,
Скорий О.С.,
старший викладач,
Поліський національний університет,
Пилипчук П.Б.,
старший викладач,
Поліський національний університет

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЗДОБУВАЧІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Актуальність теми. Чинники навколишнього природного середовища мають позитивно впливати на стан здоров'я здобувачів вищої освіти та забезпечувати нормальний перебіг процесів їх життєдіяльності. В природі екологічні чинники діляться на: 1) абіотичні – зумовлені впливом неживої природи (температура, сонячна радіація, світло, вода, вітер, опади, рельєф тощо); 2) біотичні – впливи живої природи і всі взаємовідносини людини з нею; 3) антропогенні – впливи, викликані діяльністю людини. Саме антропогенні чинники призвели до надмірного технологічного навантаження на навколишнє середовище через повільне впровадження безвідходних виробництв, недостатньої чіткості вимог і дотримання єдиної природоохоронної політики в Україні, відсутність комплексного підходу до вирішення екологічних проблем.

Така ситуація в державі в останні роки суттєво погіршила стан здоров'я учнів шкіл та здобувачів ЗВО, що призвело до підвищення ризику отруєння через забруднене довкілля та ймовірності споживання небезпечних продуктів харчування. Окремі елементи навколишнього середовища, що взаємодіють з організмом людини, називаються екологічними чинниками. Будь-який екологічний чинник може сприйматися людиною як позитивно, так і негативно, залежно від дози впливу. Життєдіяльність здобувачів перебуває у безперервному динамічному взаємозв'язку з чинниками навколишнього середовища. Така взаємодія не повинна порушувати адаптаційних механізмів організму здобувачів.

Тому екологічне виховання у ЗВО має представляти цілісну систему, яка охоплює всі компоненти освітньої програми та сфери життєдіяльності здобувачів. Екологічне виховання має бути спрямоване на формування світогляду здобувачів, заснованого на розумінні єдності з природою, спрямованості особистої культури і практичної діяльності на збереження та

розвиток природи, здатної позитивно впливати на стан навколишнього середовища, а, відповідно, і на стан здоров'я людини.

Складовими системи екологічної освіти та виховання здобувачів у фізичному вихованні може бути формальна екологічна освіта як спеціально організовані цілеспрямовані навчальні заняття, які є складовою як навчального процесу з фізичного виховання, так і тренувального процесу та інших спортивно-оздоровчих заходів, які пов'язані із заняттями фізичними вправами та спортом [1, 2, 4].

Неформальна екологічна освіта у сфері фізичної культури та спорту є поширенням об'єктивної екопізнавальної інформації з метою поглиблення екологічних знань та створення умов для самоосвіти, яка має озброїть здобувачів нормами поведінки під час занять фізичними вправами та спортом в навколишньому природному середовищі. При цьому здобувачі мають уміло використовувати позитивні чинники навколишнього природного середовища для проведення дозвілля, розвитку фізичних якостей, відновлення здоров'я та попередження і передбачення впливу негативних чинників екосистеми на організм [3, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що діючі навчальні програми з екології понад 90 % складаються з питань природничого змісту, тоді як метою екологічної освіти і виховання здобувачів є формування екологічної свідомості та культури, тобто формування здоров'язбережувального світогляду.

Метою публікації є оцінка якості екологічних знань у здобувачів щодо розуміння впливу екологічних чинників на стан здоров'я людини.

Результати дослідження. Прикладом екологічного виховання в освіті є США, де починаючи з 5-го класу, всі школярі в обов'язковому порядку відвідують з екскурсіями підприємства, фірми і організації, чия діяльність пов'язана з охороною навколишнього середовища. Такі ж екскурсії влаштовують для здобувачів, працівників різних підприємств і навіть домогосподарок. Фірми і організації, у свою чергу, зобов'язані в порядку суспільних навантажень не менше 2-х разів у тиждень організувати годинні екскурсії для відвідин всіма бажаними. У ході таких екскурсій слухачам детально розповідають, як багато праці, часу і засобів необхідно витратити, щоб очистити стічні води або підготувати воду з підземних джерел для використання її в мережі питного водопостачання. З цією метою на природоохоронних підприємствах і фірмах виготовлені спеціальні схеми, стенди, установки; розроблені цикли лекцій, підготовлені відеоматеріали. Таким чином, підрастаючі американці вчать з дитинства берегти навколишнє середовище і не допускати його забруднення [4].

Під час інтенсивного фізичного навантаження вплив негативних чинників навколишнього середовища на організм здобувачів завдає ще більшої шкоди, адже це пов'язано з більшим споживанням забрудненого повітря, продуктів харчування, води та інтенсивністю роботи всіх функціональних систем та організму. Тому проведення навчальних і фізкультурно-оздоровчих занять з фізичного виховання, дозвілля і відпочинку на лоні природи, купання у відкритих водоймах, будівництво спортивних споруд повинне враховувати вплив екологічних чинників на стан здоров'я здобувачів. Кожен здобувач має усвідомити шляхи проникнення в організм забруднювачів навколишнього середовища та прогнозувати наслідки, до яких вони можуть призвести.

Система спостереження за станом навколишнього середовища в Україні затрудняє отримання і використання інформації, необхідної здобувачам для врахування її для безпечної життєдіяльності. Немає єдиної державної програми моніторингу навколишнього середовища, яка б здійснювала комплексний, системний контроль за усіма видами забруднення навколишнього середовища і надавала інформацію щодо безпеки

життєдіяльності. В той же час багато спеціальностей, на яких навчаються здобувачі у ЗВО, взагалі не піднімаються питання захисту довкілля, вивчення питань впливу чинників навколишнього середовища на стан здоров'я людини тощо. Проведений нами моніторинг якості екологічної освіти здобувачів 3-го та 4-го курсів ПНУ різних спеціальностей показав різні рівні володіння компонентами екологічної освіти, яка має безпосереднє відношення до збереження здоров'я, поведінки в навколишньому середовищі, використання природних чинників для підвищення життєдіяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінювання стану екологічної освіти здобувачів (n=503, бали)

Спеціальності	Структурні компоненти екологічної освіти				Загальна оцінка
	Екологічні знання	Екологічне виховання	Екологічний світогляд	Екологічна культура	
Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза	66.4	66.1	70.3	71.6	68.6
Технологія та переробка продукції тваринництва	63.6	61.2	68.4	59.6	63.2
Екологія	64.8	65.3	67.9	43.2	60.3
Право	45.8	67.2	47.4	56.7	54.3
Агрономія	46.5	42.4	52.5	36.8	44.6
Галузеве машинобудування	39.5	40.6	43.7	38.5	40.6
Менеджмент	37.7	43.4	44.6	33.9	39.9
Інформаційні системи та технології	38.3	40.2	41.6	31.7	38.0

Зміст екологічної освіти спирається на систему наукових знань, які відображають природно-наукові, соціально-економічні, правові, морально-етичні, технічні та світоглядні аспекти існування природного середовища і умов життєдіяльності людини. У наших дослідженнях екологічна освіта здобувачів оцінювалася за чотирма показниками: екологічні знання, екологічне виховання, екологічний світогляд, екологічна культура.

Екологічний підхід до проведення занять з фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів в умовах забрудненого навколишнього середовища набуває іншого підходу і виводить світогляд здобувача з вузькопредметної сфери у сферу загальнолюдську – здоров'язбережувальну. Внаслідок чого у здобувачів формується глобальне мислення, важливим елементом якого є еколого-гуманістичне розуміння світу, перебудова свого мислення і певні застереження щодо збереження власного здоров'я.

Висновок. Аналіз якості екологічної освіти здобувачів різних спеціальностей показав недостатній рівень володіння ними компонентами екологічної освіти. Достатній і задовільний рівень екологічної освіти показали лише здобувачі, в освітньому процесі яких питання екологічної освіти посідають важливе місце (ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза, технологія та переробка продукції тваринництва, екологія). При цьому велика кількість

здобувачів у ЗВО України взагалі не вивчають проблем впливу навколишнього середовища на стан здоров'я та життєдіяльність людини.

Подальші дослідження передбачають вивчення шляхів оволодіння здобувачами екологічним мисленням.

Література

1. Грибан Г.П., Опанасюк Ф.Г. Вплив навколишнього середовища на методи і засоби фізичного виховання учнівської та студентської молоді. Наук.-теорет. зб.: Вісник держ. агрокол. акад. України. 1998. № 2. С. 14–17.

2. Грибан Г.П., Опанасюк Ф.Г. Фізичне виховання студентської молоді в екологічно несприятливих умовах навколишнього середовища. Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні. Зб. наук. праць. Вип. 2. Рівне: «Принт Хауз», 2001. С. 279–283.

3. Грибан Г.П., Краснов В.П., Присяжнюк С.І., Опанасюк Ф.Г. Зміцнення здоров'я і фізичної підготовленості студентів в умовах малих доз радіаційного забруднення: навч. посіб. К.: Аграрна освіта, 2005. 113 с.

4. Грибан Г.П. Проблеми екології у фізичному вихованні. Житомир: Вид-во Рута. 2008. 182 с.